

Doğu Karadeniz'i Çok Seven Bitki

Çay

Tatar süvarilerinin çizmeleri gibi kırışık; güçlü bir boğanın karın derisi gibi kıvrımlı; bir uçurumdan yükselen sis; batıdan esen tatlı ve yumuşak rüzgârın değdiği deniz gibi parlak; üzerine yeni yağmur yağmış toprak gibi ince ve yumuşak....Onun adı çay.

Karadeniz iklimi, ülkemizin kuzey kıyılarında, dağların denize bakan yamaçlarında görülür. Bu iklimde yaz sıcaklığı ne insanları, ne de diğer canlıları bunaltmaz. Karadeniz'de kışlar serin geçer. Karadeniz ikliminde her mevsimde yağış görülür ve Türkiye'nin en çok yağış alan bölgesi Karadeniz'dir. Karadeniz'in bu ilginç iklimini çok sevenlerden biri de çay bitkisi; bitkibilimdeki adıyla *Camellia sinensis*. Çay, Doğu Karadeniz bölgemizin iklimini öylesi sever ki, onun tarımı ülkemizde yalnızca bu bölgede yapılır. Kuzeydoğusu Kafkas sıradağları, güneyi ve doğusu Kaçkar sıradağlarıyla çevrili, denize açık alanda tarımı yapılan bitkilerin başında çay gelir. Yani Doğu Karadeniz Bölgesi'nin doğusunda Sarp sınır kapısından başlayarak, batıda Araklı deresine kadar olan alanda; Artvin, Rize, Trabzon'u kapsayan 180 km uzunluktaki kıyı şeridinde; 1000 m yükseltilere ulaşan yamaçlarda yemyeşil çaylıklar gözlemlenebilir. Dahası da var: Giresun ve Ordu da çay tarımı yapılan illerimiz arasında.

Peki, çayın Karadeniz ikliminden hoşlandığı nasıl anlaşılmış dersiniz? Bunun, çok ilginç bir öyküsü var. Yıllardan 1888; Bursalıları tatlı bir telaş sarmış. Zamanın Ticaret Bakanı bir paşa, Çin'den getirttiği çay fidanları ve tohumlarının Bursa'da

Bir çay bitkisi sürgünü üzerinde değişik şekillerde yapraklar görülür. Bu yapraklar aynı adımla adlandırılır. Örneğin, birinci yaprak, oranj - piko; ikinci yaprak, piko; üçüncü-dördüncü yaprak, sukong; beşinci-altıncı yaprak, kongu adlarını alır.

denenmesini sağlamış. İnsanlar, neredeyse 17. yüzyıldan beri varlığından haberdar oldukları

çayın kendi ülkelerinde de yetiştirileceğinden dolayı pek mutlular. Ama bu mutluluk pek fazla sürmez; çünkü çay fidanları gelişmez, boyunlarını bükerek solarlar. Sonraki yıllarda bir deneme daha yapılır, sonuç yine olumsuz olur.

İnsanlar düş kırıklığına uğrar. Ama bilimsel yaklaşım bu düş kırıklığını zaman içinde silip süpürecektir. Yıllar sonra, 1917'de, çay tarımıyla ilgili olarak, Batum ve çevresinde incelemeler yapmak üzere, bölgeye bir ekip gönderilir. Ekip, yaptığı incelemelerin sonunda sunduğu raporda, Batum'la benzer doğa koşullarına sahip Doğu Karadeniz Bölgesi'nde çay bitkisinin yetiştirilebileceğini belirtmektedir.

Çay, dört yaşına geldiğinde ürün vermeye başlar. 10-15 yaşındaki bir çay ağacı en verimli dönemdedir.

Yıllar sonra bu rapor TBMM'nin gündemine gelir. 1924'te, Rize ili ve Borçka kazasında çay yetiştirilmesini de kapsayan bir kanun mecliste kabul edilir. Böylece ülkemizde çay tarımı yasal güvenceye, çay da hoşlandığı iklime kavuşur. İlk çay fabrikasıysa, 1947'de, Rize Fener Mahallesi'nde, Merkez Çay Fabrikası adı altında işletmeye açılır.

Süreç içerisinde çayla ilgili pek çok gelişme yaşanır. Hatta çay, bilim alanında ilgi çeken bir araştırma konusu olur. Ziraat fakültelerinde, gıda mühendisliği bölümlerinde, eczacılık fakültelerinde kısaca bilimsel araştırmaların yapıldığı yerlerde üzerinde çok yönlü araştırmalar yapılan bir bitki haline gelir çay.

Bu hoş öykünün başrol oyuncusunu biraz tanıyalım. Aslında onu doğal ortamında kendi başına bırakırsanız koca bir ağaç gibi büyüyebilir. Öyle ki 30 m yüksekliğe kadar boylanır. Ama bizler, kültüre alıp yetiştirdiğimiz çay bitkisinin ortalama olarak 1,5 m boylanması için izin veririz.

Çay bitkisinde sürgün uçlarından taze olarak koparılan iki yaprak ve bir tomurcuktan en iyi çay elde edilir. Çünkü çay bitkisinde genç yapraktan yaşlıya doğru gidildikçe bazı kimyasal maddelerin miktarı azalır. Bu kimyasal maddeler, çayın nitelikli olmasında çok önemli rol oynar.

Bu orta boylu bitkinin en verimli bölümü, yani bizlerin çay olarak tükettiğimiz kısmı genç yapraklardır. Çay bitkisinin sürgün uçlarında bulunan tomurcuklarla birlikte taze ve körpe nitelikteki birinci ve ikinci yapraklarından oluşan filizler toplanıp işlendikten sonra çay dediğimiz içeceğin ana maddesi elde edilir.

Çayın yaprakları serttir, ama kenarları tıpkı bir dantele benzer; tırtık tırtıktır. Beyaz çiçekleri ve esmer meyveleri vardır. Çiçekleri iridir ve yasemin bitkisinin çiçeği gibi kokar. Çay meyvelerinin içindeyse küçük bezelye tanelerini andıran, oldukça yağlı tohumlar bulunur. İşte, bu tohumlardan ülkemizdeki çaylıklar oluşturuldu. Yani Türkiye'nin çaylıklarının tümü, tohumdan yetiştirilen fidanlarla kuruldu.

Yüz yıl önce ülkemiz topraklarında yeşeren çaya üreticilerin kattığı bir özellik daha var. Türkiye'de hem çay tarımında hem de kuru çay üretiminde asla kimyasal ilaç ya da katkı maddesi kullanılmaz. İşte, Türk çayının en önemli ayrıcalığı bu. Bu nedenle Türk çayları, bu özelliği sayesinde dünya çay yetiştiriciliğinde önemli bir yer edinebilir.

Gülgün Akbaba

Kaynaklar

<http://ekutup.dpt.gov.tr/gida/oik648.pdf>
www.motor.gov.tr
<http://www.gartendatenbank.de/pflanzen/camellia/004.htm>
http://www.botany.hawaii.edu/faculty/carr/images/cam_sin.jpg